

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm Septembris Et Octobris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10262

XXV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77413)

per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Hæc ille cùm quotidie cogitaret, & Christi seruos conquireret, cuidam occurrit, qui dicebat, se nôsse virum quendam Christianum, nomine Carpophorum, diuinarum scripturarû peritissimum: qui propter impiam persecutionem, in montibus in spelunca quadam habitaret, qui sanè locus perquam paucis notus esset. His auditis, Chrysanthus valdè gauisus est: & narrantis genua complexus, cum lachrymis supplicabat, vt locum sibi, in quo vir ille Dei moraretur, indicaret. Dei autem prouidentia factum est, vt qui cum fide quærebat, ad eius notitiam mereretur peruenire. Cùm igitur sanctum Carpophorum presbyterum conuenisset, paucis mensibus omnes diuinas scripturas didicit, & in fide confirmatus, perfectus euasit in Christo, ad eò vt septimo post susceptum baptismum die, Iesum Christum filium Dei publicè prædicaret: Quem cùm propinqui eius, quidam homines clari & potentes audiissent, patrem ipsius conuenerunt, & reprehenderunt, dicentes: Tibi crimini dabitur, & recidet in caput tuum, quòd filius tuus audet contra deos loqui. Dicit enim quèdam Iesum Christum esse verum Deum. Quod quidem si peruenit ad aures Imperatoris, nec tibi parceretur, nec nobis. Quis enim ausit hæc dicere, nisi qui legibus Imperatorum impudenter aduersetur?

A Carpo-
phoro pre-
sbytero di-
scit sacras
litteras, &
baptizatur.

Cap. 4.
Traditur in
carcerem.

Iratus igitur Polemius pater, eum in obscuro fœdòq; carcere includendum curauit, & paucissimo cibo vesperi tantum nutriendum. At Dei vir Chrysanthus eam rem pro exercitatione, non pro supplicio, accepit. Idq; vulgatum & omnibus notum fuit. Quidam igitur patri eius hoc consilium dedit: Si filium, inueniens, cupis ab hoc proposito dimouere, cura potiùs, vt in delicijs & voluptatibus veretur: eique pulcherrimam aliquam ac prudentem puellam vxorem adiunge: vt dum se maxitum esse intellexerit, Christianum esse obliuiscatur. Nam istas tenebras atq; cruciatus, quibus tu illum affligis, Christiani laudi potiùs sibi, quàm supplicio, ducit esse. Hoc audito, Polemius triclinium veste serica ornari, & eò filium è tenebroso carcere preciosis vesti-

Magna facta
na fiaus.

Inges Chry-
santhi for-
tutudo.

Psal. 34.

Nemo cõti-
nens nisi
Dei dono.

mentis indurum duci iubet, è numeroque suarum ancillarum formosissimas deligit, ornatasq; atq; eleganter comptas, cum filio concludit, procurans vt in omnibus ciborû veretur delicijs, minitansq; virginibus, nisi Chrysanthum à Christianæ religionis studio ad voluptates pellexerint. Degebat igitur inter puellarum lusur vir Dei: sed in proposito ita perstabat, vt & ciborum delicias cõtemneret, & virginum, tanquam aspidum, contactus euitaret. Humi cubabat, assidue precationibus incumbens, puellarum blanditias, tanquam sagittas, fidei clypeo repellebat, & ad Deum clamabat: Surge, inquit, Domine in auxilium meum: Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Quis enim bellum hoc, quod diabolus excitauit, sustinere queat, nisi præsto adsit victrix dextera tua? Errat, qui se putat posse virtute propria libidinem superare, & castitatem seruare, nisi misericordiæ tuæ imbre, carnis extinguantur incendia. Non poterit animus ad aulas tuas appropinquare, nisi te ducem præbueris. Voluptas enim est improba quædam fera, in vitæ nemore latitans, vt animas deuoret. Cuius si quis morsus effugerit, is tibi Deo saluatori debet ex animo gratias agere. Tuum est enim, nos ab eiusmodi periculis liberare.

Cap. 5.
Gen. 39.

Ibidem.

Gratis ten-
tatio S. Io-
seph.

Gen. 45.

Gen. 39.

Sic & beatus seruus tuus Ioseph, meretricis, tanquam immanis feræ, manus effugit auxilio tuo. Quem cùm pater Iacob deploraret: Improba, dicebat, fera deuorauit filium meum: neq; vllam volebat admittere consolationem. Verè enim nihil eum celabas. Sed tamen cùm dicerent filij eius: Vide, vtrum sit hæc tunica filij tui: non indicasti ei: sed rem abscondisti, vt paternis lachrymis subuenires. Vxor enim Phutiphar, tanquam fera crudelis, eum inuaserat, & vnguibus eum, quasi læna quædam dilaniabat: & quòd grauissimum est, insidias tendebat, vt solus cum sola dormiret. Sed solus non erat, quoniã tua ope eum protegebas. Idcirco enim permisisti, vt eum ex profundo corde lugeret pater, vt iusti precibus adolescentulus adiuuaretur. Quid enim aliud erat fera, nisi libido, per quam ipse diabolus & femina eum oppugnabant: Caro & sanguis adolescentiæ feruebat. Oculorum obtutus inuitabant. Accedebat heræ potetia, & ad turpitudinem adhortatio. Ornatus muliebris, auro margaritisq; distinctus, atq; omni lapide preciofo, oculorum aciem perfringebat. Aderat odorum suauitas, & blanditiæ, quæ lapsus, morrisque occasionem suggerebant. His omnibus Ioseph, veluti innocentem agnum, inuaserat, & tanquam læna detinebat. Sed eum ex ore ipsius manus tua, Domine, eripuit. Etenim cùm esset nunciatus Iacob, filium eius viuere, respondit, magnum sibi esse, quòd filius viueret: mirum enim esse, quòd crudelem illam ferã effugisset. Tu enim, Domine, eras cum illo, & omnia quæ faciebat,

ope

ope tua in manibus eius prosperè succedebant. Nunc itè ego te, Domine, supplex oro, vt mihi aduersus istas feras opituleris, vt quemadmodùm serpentes dormiunt ad vocem incantantium, sic ipsæ, me precante, dormiant, nè mihi libidinis bellum inferre queant. Quoniam agnosco te verum Deum, qui homines in te credètes defendis, & inuictam illis virtutem elargiris. Hæc ille cùm dixisset, tam ingenti virgines formo sunt oppressæ, vt nisi ex triclinio exportarètur, excitari non possent. Foris igitur ceperunt cibum. Verùm, cùm in locum, vbi erat Chrysanthus, reuertissent, grauis eas rursùm somnus complexus est.

Vide rem miram.

Nunciatur hoc patri ab ijs, quibus id erat curæ: qui filium cœpit, vt mortuū, deplorare. Quidam autem ex amicis eius: Magicam, inquit, artem didicit à Christianis, & aduersus simplices puellas facillè illi procedunt incantationes. Quamobrèm eruditam aliquam & prudentem introducito, & eum in sententiã suam adducet, & alliciet ad voluptatem. Vbinàm, inquit Polemius, puellam eiusmodi reperiemus, quæ id perficere valeat? Est inter virgines Mineruæ vna, respondit amicus eius, ornatissima, quæ vultu est admodùm venustus, ingenij acumine, & prudentia atq; eloquentia singulari, & iam nubilus ætate. Anteuertamus igitur, & petamus eam, in dicemus quæ illi, quomodò sese habeat adolescens, vt eum ab instituto remoueat, atq; ipsi coniungatur. Perficiuntur hæc, atq; ipsa Mineruæ virgo, Daria nomine, componitur: quæ veste splendida, atq; ornata precioso fulgens, ad Chrysanthum audaciter ingreditur, blandisq; sermonibus, & dulci atq; ornata oratione conatur adolecentem à proposito remouere. Verùm Chrysanthus Dei præsidio munitus, diaboli iacula fidei scuto reiecit, & spiritum sanctum inuocans, sic eam est allocutus:

Cap. 6.

Per Dariam eductur in sidæ sancto Chrysantho

Si temporariæ coniunctionis causâ, ô virgo præclara, tam elegantem ornatum & tam dulcem orationis copiam adhibuisti, vt me hominem mortalem, alterius amore inflammatum, ab animi proposito abduceres, & mentem meam immutares: quãto magis debes operam dare, vt immortalis Regis filij Dei tibi amorem concilies? quod quidem si volueris, non erit difficile. Nam si animam simul cum corpore, mundam, & ab omni macula puram integramq; seruâris: & cor tuum equè, ac corpus, exornâris: & quemadmodùm extrinsecus splendes, sic mores tuos intrinsecus composueris: Angeli fauebunt tibi: Apostoli & martyres erunt amici: & operam dabunt, vt ipse Christus sit sponsus tuus: qui thalamum tibi incorruptis lapidibus & margaritis construēt in cælo, dabitq; delicias in paradiso perpetuas, & iuuentutis florem largietur immortalem, inscribetq; dotem in libro vitæ sempiternæ. His Daria verbis commota: Nulla me, inquit, amoris causâ hoc modo ornatam huc adduxit, sed patris tui lachrymis impulsâ veni, vt te parenti restituerem, & ad deorum cultum reuocarem. Si aliqua, respondit Chrysanthus, tenes argumenta, quibus id mihi verè persuadeas, & consilium mutabo, & te diligenter audiam. Itaq; pro communi vtilitate de his differamus. Nihil, inquit Daria, magis vile aut necessarium est hominibus, quàm religionem colere, & cauere, nè, ea neglecta, maximum deorum numen ad iram concitemus. Quem, inquit Chrysanthus, ô virgo sapientissima, cultum dijs exhibendum putas? Eum, inquit illa, per quem ipsi quoq; nostri custodes fiant. Quoniam pacto, Chrysanthus ait, nostri custodes esse poterunt, qui canum ipsi egent custodia, nè à nocturnis furibus diripiantur, quiq; & ferreis figuntur clauis, & plumbo confirmantur, nè ab aliquo deiecti præcipites ruant? Si imperita, inquit Daria, hominū multitudo sine simulacris posset numina colere, non esset necessarium illa conflare, & constituere. Nunc autem ex marmore, & auro, & argento, atq; ære conficiuntur, vt cultores proprijs oculis discant, quos cogitatione complecti, venerari, timereq; debeant. Disquiramus igitur, inquit Chrysanthus, quid referant ista simulacra, vt intelligamus, vtrum ijs adorationis cultus debeat.

Chrysantho commendat Daria Christum omnium virginum sponsum.

Colloquuntur inter se familiariter

In imaginibus id spectadū, quod referunt.

Deus nec censendus, nec existimandus est is, qui non omni sanctitate, gloriaq; præstet. Quid igitur habet falcer Saturnus probitatis, qui proprios filios vixdum in lucem editos sustulit, immò verò deuorauit, vt ipsius cultores conscripsere? Aut quid in ipso Ioue laudandum putas, qui quot dies vixit, tot flagitia, tot adulteria, tot homicidia perpetravit? Insidiator patris, filiorum occisor, stuprator matronarum, sororis maritus, occupator regni, magicæ artis inuentor, multiplicium formarum opifex, satelles dæmonū, mortis conciliator, ijs denique criminibus obstrictus, & eorum architectus facinorum, quæ ne audire quidem fas est. Qui igitur talis extiterit, eum tu nè credideris esse deum? Quod autem talis fuerit, scriptores ipsi testantur: qui,

Cap. 7.

Iouis flagitia.

Dij gētium
homines fu-
ere scelera-
tissimi.

Hercules vt
perierit.

quos stulti ac dementes homines deos appellant, eos & Reges fuisse, & in bellis gerendis fortes ac strenuos, & suo tempore interiisse memorant. Ostende igitur, quid in ipso Ioue virtutis fuerit, qui ad mortem vsq; tam inimicus extitit omnis honestatis, vt & ipsum aëra raptu Ganymedis coinquinaret, & terram, dum sorores proprias, vt dixi, constupraret. Iam in ipso Mercurio quid deprehendis diuinitatis? Cuius forma capitis, porcum & monstrum imitatur, in vertice autem solum capillos habet & alas? Hic magicis artibus absconditas in terra pecunias indagabat: & incantationibus ac virga, serpentum virus extinguebat: idq; dæmonū auxilio, quibus quotidie vel suem, vel gallum mactabat. Quæ porro in ipso Hercule sanctitas fuit? Qui vicinis è medio tollendis fatigatus, seipsum diuino nutu viuum in ignem coniecit, & combustus est miser cum claua & pelle, quas ipse gestabat. Quid? In ipso Apolline quæ virtus extitit? Vel in arcanis sacrificijs Dionysiacis, vel in ebrietatibus & incontinentia? Reliquum est, vt ad reginam Iunonem, & stultam Palladem, Veneremq; impudicam veniamus. Reperiemus autem ipsas inter se contendentes ac decerrantes, quænam ipsarum pulchritudine cæteris antecelleret. Omnium poetarum, & oratorum, atque historicorum libris iudicium illud decantatur, quod ob sprete formæ contumeliam vindicatum est. Cur enim indignatæ sunt illæ? Cur hæc lætitia gestit, nisi foedæ voluptatis gratia? Probauit hanc pastoris sententia, illas improbauit. Cum igitur omnes isti ab honore diuinitatis exciderint, cuiam omnium populorum consensus diuinos honores adiudicabit? Nihil autem est, quamobrè minutiores deos recenseamus. Vnum enim est caput, cui reliqua membra aptè consentiunt. Nam quis eorum tam stultus est, vt se deum, aut deam esse gloriatur, cum Saturnus, & Iupiter, & Venus, quibus maiorem impij arbitrantur esse neminè, dei non sint? Quòd si isti, qui primas obtinent, miseri scælestique sunt, vt demonstrauius, quanto sunt infeliciores, qui illos, vt deos venerantur & colunt?

Cap. 9.

Quando, inquit Daria, poetarum signèta nullius sunt precij, ad Philosophos confugiamus, quorum prudentia, vitijs omnibus amputatis, virtuti ceruices subijcit. Hi varijs interpretationibus mundi gubernationem significant. Nam deorum nomina allegoricè interpretantes, Saturnum dicunt esse tempus, Iouem caloris intensionem, Iunonem aërem appellant, Venerem ignem, Neptunum mare, Cererem terram: idemque faciunt in reliquis dijs. Sed eorum, inquit Chrysanthus, imagines fieri solent, quæ semper adesse non possunt: terra autem nunquam non adest: ignis item semper est præstò: & aër omnibus patet. Itaque cur hæc ex simulacris opera humana confectis adoranda censueritis, ignoro, & nullo pacto intelligo. Cur enim imagines & simulacra potius, quàm ipsas res, adoratis? Est ne Rex vllus, aut princeps, qui seipsum despici cõtemnique iubeat, & effigiem suam adorari? Quòd si nemo est, qui ita præcipiat, nec vllus principatus id patiatur: confitendum est necessariò, statuis istis & imaginibus non elementa, non deos exprimi, sed homines mortales. Argumèta tua, inquit Daria, rationem meam confirmant. Docui enim rerum imagines ab homini-

Docet Chry-
santhus ele-
menta deos
non esse, sed
creaturas.

bus imperitissimis coli: nos autem res ipsas adorare. Scitè, inquit Chrysanthus, sententiam tuam conaris argumentis nostris confirmare. Omnes igitur elementorum cultores in medium adducamus. Ij si terram venerationis gratia tantum colunt, dignum ac debitum illi honorem exhibeant: neq; illam arent, aut alio pacto scindant & exerceant: sed ab aratro, ligoneque temperent. Alius autem neget esse deam, aratrumq; & ligonem diligenter adhibeat, atq; agricolæ munus impigrè obeat, nec vllum ei honorem, vt cultor aut adorator ipseus habeat. Cuiam, quæso, fructus vberes reddet? Nonne illi, qui eam citra vllam adorationem exercet? Atqui, si dea est, vt asseritis, cultoribus & adoratoribus suis deberet omnia bona largiri. Neptunum itidem, si quidem est deus, sic adores, vt hyberno tempore nauiges: & cultu atque adoratione, non autem piscatione, confidens, pisces expectato. Alius autem elementum inanimatum, atque omni diuino honore putet indignum: sed opportuno tempore fluctibus sese committat, & obsonium, non mare adorando, sed piscando conquirat. Vtri prosperè cessuram nauigationem, aut piscationem putas? Nonne illi, qui redè & opportunè munus illud aggredietur? Idem de reliquis elementis dicendum est. Nihil enim suis tribuent adoratoribus, quippè quæ non motu proprio, sed nutu diuino hominum necessitatibus seruiunt. Nam Dei iussu terra solis calore concipit, & celi pinguedine gramina & plantæ nutriuntur, & temporibus opportunis augentur, & fruges fructusque ferunt. Quamobrè ille solus meritò colendus & adorandus

duſ eſt, qui largitur hæc omnia: non autem res ipſæ, quæ nobis ab eo donantur, adorandæ ſunt. Neque enim literarum elementa diſcipuli, nec tabulas aut libros, ſed præceptores ipſos venerantur. Nec homines ægri, cùm à morbo fuerint liberati, medicamentis aut ferro, ſed ipſi medico honorem habent.

Chryſantho ità diſſente, credidit Daria. Et de communi ſententia conſtituerunt, ut coniugium inter ſe eſſe dicerent: ſed tamen in timore Dei virginitatem ſeruarent. Cùm igitur ſub matrimonij nomine Chryſanthus iam libère patre liber eſſet, Dariam domi ſuæ baptizadæ curauit. Quæ, ſuſcepto virginitatis velo, virgo ſanctiſſima fuit: & ex igno tēporis ſpatio ſcripturas diuinas omnes didicit. Beneuolè igitur inter ſe non corporea coniunctione, ſed ſpiritus ſancti ſocietate, verſabantur. Et quem ad modum per Chryſanthum innumerabilis virorū multitudo, ſic per Dariam incredibilis foeminarum numerus ad Chriſti gratiā concurrebat, & multæ virgines, dimiſſis ſponſis, ſe ſe dicabant Chriſto. Multi itē adoleſcentes, ſpretis mundi delicijs, ac voluptatibus ſuperatis, caſtitateq; complexi, eidē Chriſto ſe conſecrabant. Cæterum in ciuitate ſeditio repente orta eſt, publiceq; populus Celerinum Prætozem adit. Clamant adoleſcentes, ſe deſonſas ſibi mulieres propter Dariam amiſſe. Vociferantur foemine, ſibi Chryſanthum maritos eripuiffe, atque ità ſuſcipiendæ proliſ ſpem adimi. Odioſa igitur crimina obijciabantur: & magnus erat tumultus ac perturbatio. Itaque ſtatim eos Prætor corripi iubet, & niſi dijs immolent, varijs tormentis affici. Tum Chryſanthus Claudio Tribuno traditur. Claudius autē eum militibus tradit: Abducite eum, inquit, ex vrbe ad templū Iouis: vbi ſi inuictō Herculi ſacrificare recuſauerit, varijs eum, donèc obtemperet, cruciatibus torquere. Tunc eum milites neruis madefactis vinciunt, ut illis areſcentibus, & ad oſſa vique penetrantibus, angeretur. Confeſtim igitur vincus ità premebatur, ut neruorū tormentum oculus videre non poſſet. Milites enim neruos miro artificio, nouiſq; rationibus connectebant. Verum cum vincientium manus quieuiſſent, dicto citiùs vincula ſunt diſſoluta. Quapropter milites indignati, eum in carcerem coniecerunt, & triplici compede ſtrinxere: quæ quidē cùm ipſi adſtarent, & illuderent, in puluerē redacta eſt. Tunc milites ſublato lotio conſpergebant, dicentes: Maleſicia tua nunc tibi non proſunt. Sed foetoris loco, odoris ſuauiſſimæ eſt conſecuta, non aliter, quàm ſi roſeus liquor diſſuſus eſſet.

Vitulo igitur excoriato, ipſum in eius pelle nudum incluſerunt, & in ſole colloca- runt. Verum cutis eius nihil eſt læſa, nec vllum vir Dei ſenſit incommodum, quanuis totum diem in vehemēti calore, ardentiq; ſole permanſiſſet. Catenis igitur vinculum obſcuro in loco concluſerunt. Sed ilico fractæ ſunt catenæ: & tanquàm lampades accenſæ forent, ibi ſplendor illuxit. Quamobrēm Claudio Tribuno cuncta nunciârunt. Qui cùm ad carcerem acceſſiſſet, & ſplendorē adſpiceret, iuſſit, ut Chryſanthus foràs ad ſe veniret. Et, Quanam, inquit, eſt vis iſta præſtigiarum, quibus hæc efficitis? Omnes ego magos, incantatoresq; domui: nec vllam tantam magiæ potentiam inueni. Omnes à me victi ſunt: omnis eorum malitia mea ceſſit voluntati. Cæterum cùm te videam virum præclarum & ſapiētem, non aliud abs te requiro, niſi ut audax deſeras Chriſtianorum inſtitutum, quo tumultus atque ſeditio in populo Romano excitatur, teque genere tuo dignum præbeas, & omnipotentibus dijs debita facias ſacrificia. Si in te, inquit Chryſanthus, ineſſet ſcintilla prudentiæ, facilè intelligeres, me non magica arte, ſed Dei virtute, adiuuari. Verum tu me ita adſpicias, quem admodum & deos tuos, quos iniquè colis. Nam ſi oculi tui rectè cernerent, cognoſceres deos tuos videndi vim non habere. Et ſi veritatē aures audirent tuæ, planè animaduerteres, eos vocem clamantium non audire. Si in animo tuo ſenſus aliquis eſſet intelligentiæ, perſpiceres eos nihil intus habere, præter puluerem & plumbum. Tunc Claudius Tribunus eum palis alligatum, virgis cædi iuſſit. Allata igitur ſunt virgæ, quæ quidem in manibus militum erant admodum duræ, ſed viri ſancti corpori admodum, inſtâr papyri, molles factæ ſunt. Quod quidem animaduertens Tribunus, eum ſolui atque erigi, veſtimentisq; indui imperauit. Et ad milites conuerſus: Ego, inquit, ut ſcitis, omnes magorum & incantatorum fraudes depræhendi: hîc autem nullum eſſe humanum maleficiū comperio, ſed diuinæ virtutis potentiam. Nam & neruorum vincula ſpontè diſſoluta ſunt, & compedes conſractæ, & corij humiditas in ſolis ardore per totum diem non exaruit: & locus carceris obſcuriſſimus, luce illuſtratus eſt: & virgæ, quæ in militum manibus erant aſperriſſimæ, inter verberandum, veluti papyrus, effectæ ſunt molles. Quamobrēm cùm ſynceritas in re, & iuſtitia, & veritas

appareat, quid reliquum est, nisi ut nos omnes ad huius viri genua prostrati, veniam petamus eorum, quæ iniquè in illum patrauimus, precemurque, ut nos huic Deo conciliet, qui eos, à quibus colitur, in omni bello victores facit? Etenim quemadmodum nos vicit, sic omnes principes nostros & Imperatores superabit.

Cap. 12.
Claudius
tribunus cū
militib⁹ fu-
is credit in
Christum.

Baptizatur
omnes.

Occiditur
cum filijs &
p multis ali-
js Claudius
tribunus.

Cap. 13.

Hilaria
vxor ei⁹ red-
dit spiritū.

Cap. 14.
Chrysanth⁹
& Daria
multa pati-
untur.

S. Daria in
lupanar de-
trusa, à leo-
ne confer-
uatur.

Cap. 15.

Petulantif-
simus iuue-
nis mirè cō-
uertitur.

Irēm alij
multi.

His dictis, Claudius cum omnibus militibus ad sancti Chrysanthi genua prōcidit: Verè, inquit, cognouimus, Deum tuū esse verum Deum. Quamobrè oramus te, ut nos in eius cognitione instituas, eiq; quouis modo concilies. Si ad Dei cognitionē, inquit Chrysanthus, vultis peruenire, opus est, ut rectè, nō pedibus, sed animo, progrediamini. Sic enim unicuiq; nostrū propinquus est Deus, ut cum corde, fideque conquirimus. Cumq; multis verbis eos instituisset, credidit Claudius tribunus, & Hilaria vxor ipsius, & duo filij Iason & Maurus, & omnes amici cum tota familia. Crediderunt & milites cum omnibus domesticis suis: & vno omnes animo eodē die baptizati sunt, & in doctrina Chrysanthi permanebant, eius de fide in Dominum nostrū Iesum Christum sermones libenter audientes: & omni cum timore & reuerētia cupiebant pro Christi nomine pati. Cū igitur omnes in Dominū credidissent, res peruēnit ad aures Numeriani Imperatoris, qui iussit Claudium tribunum, lapide collo eius alligato, in medium mare proijci, & de omnibus militibus haberi quæstionem, ut qui abnegare Christum recusarent, capite plecterentur. Cæterū tantam Deum gratiam credentibus largitus est, ut ambo Claudij filij, sine vlla quæstione Christum confiterentur, & pro nomine eius libentissimè mortē appeterent. Quorum exemplum imitati reliqui, vno omnes animo eadē hora martyrij gloriam adepti sunt.

Erat autem in eo loco, vbi interfecti sunt, vetus monumentum: in quo homines Christiani, cū illud expurgassent, nocte omnia sanctorum martyrum corpora posuerunt, haud procul ab vrbe, iuxta viam, quæ Mauri nuncupatur. Cū autē frequentius eum in locum ingrederetur Hilaria Claudij vxor, à quibusdam compræhēsa est. Quæ cū abstraheretur: Sinite me, inquit, precationem meam absolueret, & veniam quocunquē volueritis. Cū igitur genibus flexis, expansisque manibus, oculos in cælum sustulisset: Domine, inquit, Iesu Christe, quem ex toto corde confiteor, nunc me filijs meis adiunge, quos ex ventre meo ad tuam religionem aduocasti. Hæc cū dixisset, tacita precationi se dedit, atque inter precandum spiritum reddidit. Qui autē illam compræhenderant, repentinam ipsius mortem commiserati, duabus cum ipsa ancillis eius relictis, discesserunt. Illæ verò diligenter sepeliētur: & super ipsam paruum monumentum ædificātur. Erat enim locus ipsus: & quia prope ipsum Sancti positi fuerant, ex eo tempore illic sibi domicilium constituerat.

At Numerianus Imperator iussit Chrysanthum in carcere profundissimo custodiri, ut simul cum Daria varijs cruciatibus afficeretur. Coniectus igitur est in carcerem Tullianum, profundissimum ac teterrimum, atque fœdissimum, nudus, & ferreis vinculis compedibus: Daria verò in lupanar detrusa. Quibus vario tormentorū genere affectis, varia Dominus gratia opitulatus est. Chrysantho enim odoris suauitatem & lumen attulit: Daria verò leo, qui è stadio fugerat, auxilio fuit. Domum enim, vbi illa erat & supplex precabatur, ingressus, sese in medio extendit. Quod ciues cū ignorarent, salacissimum quendam iuuenem ac flagitiosissimum miserunt. Sed cū esset ingressus, insilijt in eum leo, prostrauitque, & pedibus conculcans, Christi virginem intentis oculis respiciebat, ut quid fieri vellet, imperaret. At, re cognita: Adiuro te, inquit sancta Daria, per filium Dei, ut permittas illi audire sermonem meum. Leo autem, ipso relicto, fores obseruabat, nè quispiam alius introiret.

Tunc Daria ad iuuenem: Ecce, inquit, leonis feritas, Christi nomine audito, Deum colit: tu autem homo ratione præditus, tot in flagitijs sceleribusque versaris infelix. Quorum enim pudere te oportebat, in ijs te iacitas & gloriaris. At ille prostratus ad pedes eius, clamare coepit: Iube, inquit, me incolumem egredi, & ego omnibus prædicabo Christum, quem tu adoras, esse verum Deum, nec alium esse Deum præter ipsum. Iussit igitur Daria leoni, ut eum exire sineret. Cumque leo ab ostio recessisset, egressus est: & per totam urbem cursitabat magna voce: Cognoscite, inquit, omnes Romani, Dariam esse deam. Cū autem audaces è stadio homines accessissent, ut leonē corripere, diuina virtute leo singulos humi deiecit, detinebatque eos ad pedes sanctæ Dariae, nihil eis malificiens. Dixit autem illis sancta Daria: Si in Christum credideritis, poteritis incolumes abire: sin minus, dei vestri liberent vos. At illi vna omnes voce clamauerunt, dicentes: Qui non credit Christum esse Deum

uiuum

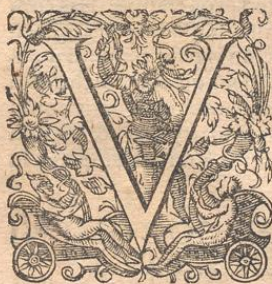
Viuum & verum, hinc nē discadat viuus. Et cūm hæc dixissent, discesserunt clamātes: Credite populi Romanorū, non esse alium Deum, nisi Christum, quē Daria prædicat. Tum Celerinus Prætor iussit ignē ad fores domūs, vbi Daria cum leone erat, accendi. Igne autem visō, timuit leo, rugitūq; cœpit signa doloris dare. At Daria: Ne timeas, inquit, neque enim cōburēris, neque capiēris vnquā, aut occidēris, sed naturali morte interibis. Metu igitur deposito, egredere, & abi in pace: quoniā is, quem in me honorāsti, liberabit te. Ceruice igitur inclinata, discessit leo, & per mediā urbē incedens, neminem læsit. Qui autem ex ore eius erepti fuerāt, baptismum omnes susceperunt.

Hæc omnia Imperatori Numeriano nunciata sunt, qui * Ponto prætori iussit, vt Chrysanthum & Dariam, nisi dijs immolarent, varijs tormentis excruciatos morte acerbissima afficeret. Cūm igitur eos Prætor hortatus esset, vt immolarent, & multa vtrōq; citroque dicta essent, iussit Chrysanthum in armamentario suspendi. Sed contrafactum est lignum, & vincula dissoluta sunt, & faces extinctæ. Quicumque autem sanctam Dariam contingebant, manuum ipsorum nerui obstupebant, & magnis doloribus cruciabantur. Quod quidē Prætor intuitus timuit, & celeriter ad Imperatorem accurrens, quod factum erat, nunciauit. Qui hæc non virtuti diuinæ, sed magicis artibus attribuens, iussit eos extra Urbem abduci, & in via, quæ appellatur Salaria, effossa terra, viuos obrui. Illuc igitur sancti Chrysanthas & Daria perducti, cūm in foueam canentes & precantes descendissent, congeſta terra atque lapidibus obruti sunt, & martyrio coronati, mortem simul ac sepulturam inuenerunt: & quemadmodū in hac vita spiritu coniuges extiterant, sic vnanimis ex ea discesserunt, & à Deo suscepti sunt sacrificium viuens, & meritis affecti præmijs immortalitatis.

Porrō cūm Dei gratia multæ virtutes & curationes eo in loco fierent, & solennis martyrij ipsorum dies ab incredibili virorum & sceminarum, & puerorū multitudine celebraretur in specu quodam propinquo, Numerianus, audita re, speluncæ os atque aditum obstrui iussit. Quod quidem celeriter factum est. Cūmque vndique terra demitteretur, omnes diuinorum mysteriorum cōmunionem suscipientes, martyrij coronam summo cum gaudio perceperunt: inter quos erat presbyter Diodorus, Marianus diaconus, & clerici, atque alij quamplurimi fideles, quorum nomina conquerere superuacaneum ducimus, cūm reperiri nequeant. Hæc autē omnia, vt gesta sunt, nos Varinus & Armenius fratres conscripsimus, iussu sanctissimi Papæ Stephani, & in omnes ciuitates misimus, vt cuncti intelligerent, sanctos martyres Chrysanthum & Dariam, à Domino martyrij præmium in cælesti regno percepisse: Cui gloria, & imperium, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

MARTYRIVM SANCTORVM MARTYRVVM MARCIANI ET MARTYRII, NOTARIORVM,

*Authore Simeone Metaphraste. Habetur in
tomis Aloysij.*

VERSABATUR quidem iam quoque prius dogma Arrianum in ditone Romanorum, & vastabat eius partes, nec sinebat vulgus orthodoxos purē tueri homouision. Sed nondūm id malum tanta utebatur libertate, nec habebat tam multos, qui ei adhererent. Cūm autem iam venisset imperium ad Constantium, filium Magni Constantini, quem etiam ex rebus gestis Magnum vocarunt, inuidiæ pater, & bonis ab initio inuidens inimicus, non valens persuadere Christianis, vt ea repellerent, quæ erant Christianorum, per quosdam, qui fuerant indignè adepti dignitatem Sacerdotij, se Constantio insinuans, eum totum quantum inducit ad Arrianismum. Hinc illud impium dogma Arrianorum, tantumquam arma aliqua, impositum potentia Imperatoris, dilatabatur & augebatur, & quantamcunque regionē Romanorum tenebat imperium, per vim contendeat ad suam adducere opinionem. * Id igitur, qui homouision tenebant opinionē, & quæ sunt Christianorum, exercebant, vt Christianos decet, afficiebatur malis innumerabilibus, maximè cūm Eusebius & Philippus (quorū alter quidem ornatus fuerat honore Præpositi, Philippus autem erat Præfectus prætorio) fuissent Constantio fomes amoris Arria-

Baptizatur
per leonem
conuersi.

Cap. 16.
for. Ponto

Chrysanth.
& Daria ter
ra & lapidibus
obruuntur.

Cap. 17.
Solennis die
es martyrij
eorum.

Multi mar-
tyres.

Constantius
Imperator
Arrianizat.

Legendum
videtur,
* Ob id

S. Paulus
Constanti-
nopolitanus
Episcopus
fede expel-
litur.
Catholico-
rum perfec-
tio sub Co-
stantio.

Arrianorum. Isti & beatū Paulum expelli ab Ecclesia, & impium eius loco introductū Macedonium volebant, & omnia faciebant, à quibus quidē verbis, à quibus autem factis, à quonam deniquē damno abstinentes aduersus eos, qui tuentur homouisionē? Nam alios quidem effecerunt relinquere ciuitatem: alios autem damnarunt perpetuo, eoquē iniusto, exilio: Alijs verò procurarunt etiam à vita decessum. Hinc frontibus inscriptæ turpes notæ, tacitæ fidem significantes Orthodoxam, & alia mala innumerabilia excogitata fuerunt aduersus Christianos: etiamsi parua videbantur pijs omnia propter Christum, & cum spe futurorum non conferenda. Hinc secundus quidem hic Paulus, qui cognomen habuit à confessione, expellitur à Sede Pontificatus: Illotis autem, vt dicitur, pedibus sacra profanantur.

Marciani
& Martyrij
patria Con-
stantinopo-
lis.

Horum ergò Constantij temporum opus est & Marcianus, & Martyrius: quibus patria quidem est vrbs magna regia: educatio autē & eruditio, qualem vir pius habere optauerit. Mores, benignitas & moderatio, est accuratum, quo illi cognoscuntur, indicium. Si autē oportet breuiter & verè dicere, id erant inter ceteros virtute, quod esse imperio cognoscebatur eorum patria inter vrbes. Nam quomodo ipsa omnibus alijs præsidet ciuitatibus, & eò quòd regia & sit, & nominetur, primum habet honorem: eodem modo hi quoquē in omnibus bonis obtinebant dominatum: nec erat præclarum aliquid omnino, in quo non isti haberent primas. Apud diuinum ergò Paulum commorantes, cum scribæ essent eorum, quæ ab illo fiebant, & populo diuinis libros legerent, tam vehementem in Christum amorem alebant, vt nihili du-

Virtus exi-
mia.

centes insaniam Imperatoris, vehementi impetu contenderent aduersus Christi hostes, nec omnino tolerandum putarent Dei verbum eò deducere, vt censeatur res creata: sed esse quidem cum patre expertem principij, & eiusdem essentia ostenderent, Arrianorum autem profanas nouitates ad nihilum redigerent.

Zelus fidei.

Illorum ergò verbis, non secus à telis, fauciatii infelices, cum nec possent eis resistere, nec eos sustinere in disputatione, nō secus à cinerem cinere, animo suo fraudem celantes, primum quidem blandis verborum illecebris eos aggrediuntur: deinde se etiā esse pecunias daturos stulti sunt polliciti illis, qui agrè ferebant, quòd non animæ statim auferrentur propter Christum. Ij ergò non illecebræ blanditijs, non vicijs pecunijs, sed pieratis & recti dogmatis volentes esse accurati custodes, contendebant ad brauium supernæ vocationis, quod etiam solum ab eis desiderabatur, & quod omnino cupiebant assequi. Cum ergò & minæ Arrianorum, & adulationes, & honorū omnium promissiones nihil haberent virium, & esse viderent inexpugnabilem martyrum constantiam, eos condemnant morte, quam propter Christum desiderabant.

Impij Arri-
ani nituntur
eos mune-
ribus cor-
rumpere.

Cum autem iam peruenissent ad locum consummationis, tempus petunt ad orationem. Quod cum accepissent, oculos & manus simul tollunt in cælum, & dicunt: Domine Deus, qui singularim finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera nostra, suscipe in pace animas tuorum famulorum. Quoniam propter te mortificamur & reputamur, tanquam oues occisionis: & gaudemus sic à vita præsentis discedere propter nomen tuum, & ad eam, quæ est apud te, pede alacri properamus. Has cum preces fudissent ad Deum vniuersorum, & Amen, subiunxissent, gladio plagam accipiunt: & Marcianus ac Martyrius finem accipiunt martyricum vigesimo quinto mensis Octobris. Preciosas autem eorum reliquias cum sustulissent quidam Orthodoxi & fideles, & præclare composuissent, in psalmis & hymnis ad moenia ciuitatis honorificè deposuerunt in insigni tumulo: vbi etiam subièrunt illam martyricam & beatam consummationem: Ad gloriam patris, & filij, sanctique spiritus, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Damnatur
capite ab
Arrianis.

Psal. 32.

Psal. 43.

Cæduntur
gladio.

Cum autem iam peruenissent ad locum consummationis, tempus petunt ad orationem. Quod cum accepissent, oculos & manus simul tollunt in cælum, & dicunt: Domine Deus, qui singularim finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera nostra, suscipe in pace animas tuorum famulorum. Quoniam propter te mortificamur & reputamur, tanquam oues occisionis: & gaudemus sic à vita præsentis discedere propter nomen tuum, & ad eam, quæ est apud te, pede alacri properamus. Has cum preces fudissent ad Deum vniuersorum, & Amen, subiunxissent, gladio plagam accipiunt: & Marcianus ac Martyrius finem accipiunt martyricum vigesimo quinto mensis Octobris. Preciosas autem eorum reliquias cum sustulissent quidam Orthodoxi & fideles, & præclare composuissent, in psalmis & hymnis ad moenia ciuitatis honorificè deposuerunt in insigni tumulo: vbi etiam subièrunt illam martyricam & beatam consummationem: Ad gloriam patris, & filij, sanctique spiritus, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

DE IISDEM MARTYRIBVS, EX SOZOMENI ECCLESIASTICAE HISTORIAE. LIB. 4. CAP. 2.

O tempore quo Macedonius Episcopatu ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus esset, malum in eadem prorupit. Nam cum alij nonnulli, tum Martyrius & Marcianus obruncati sunt, quos, vtpotè Pauli conuictores, à Macedonio fertur Præfecto traditos esse: Et cum accusarentur tanquam authores necis Hermogenis, & seditionis contra eum constata, fortiter mortem oppetiuissent. Quorum alter subdiaconus erat: alter, videlicet Marcianus, Can-

Cantor, & sanctarum scripturarum Lector. Horum quidem insigne sepulcrum est, pro mœnibus Constantinopolis extructum, & velut monumentum martyrum, templo circumdatum: quod templum ædificare cœpit quidem Iohannes, Sifinius autem absoluit, perfecitque: qui duo postea Ecclesie Constantinopolitana fuere Antistites. Nam indignum censuerunt, eos honore martyrij carere, quos Deus ipse honore affecerat: quandoquidem locus, ad quem abducti, securi percussi sunt, cum antè inaccessible esset, à spectris purgatus est, inque eo homines dæmonijs agitati morbo liberati, atque multa alia præterea miracula ad eorum sepulcrum edita. Sed de Martyrio & Marciano hæc hæcenus. Quòd si eadem cuiquam minimè credibilia videantur, nullius penè negocij erit, ab illis qui ea ipsa exploratè cognita habent, accuratius perdiscere, etenim istis multò sunt fortasè admirabiliora narraturi.

Tempi in honore eorum cõstruitur.

Multa sũt ad eorum sepulcrum miracula.

MARTYRIUM SANCTI MINIATIS MILITIS
ET MARTYRIS FLORENTINI, AB INCERTO QVI-
*dem auctore, sederuditè, mutato prioris historię, quæ in vetustis
MS. libris extat, stylo conscriptum.*

O tempore, quo Romanum Imperium Decius tenebat, sæua persecutionis tempestas passim Ecclesias Dei populata est: nec tamen coniuratorum in Christi arma militum charitatem aquæ multæ potuerunt extinguere, aut flumina obruere. Siquidem spreta tormentorum immanitate, fortia credentium pectora felici ubique cruore rubuerunt. Et Roma quidem, quæ cunctis vrbus caput altiùs extulerat, generosiùs quoque ad martyrium plurimo cum milite processit. Illis sanè diebus beatus Sixtus Pontifex gloriosa ob confessionem Domini passione occubuit: Laurentius verò Archidiaconus eius, igne crematus, summum inuictissimæ fidei præbuit exemplum. Hoc sanguineo diræ mensæ epulo tyrannus non exaturatur: sed sicut tigris hauſto semel sanguine, pollutas non patitur mansuescere fauces, ardentius in necem Christicolarum, si quos ibi inueniret, ingreditur Florentiam. Quæ ciuitas odoranti quadam tunc vernabat rosa: quo flore ob rubeum purpurantis martyrum sanguinis colorem, in bello redimitur mater Ecclesia, sicut ob quietum confessionis candorem in pace habet lilia.

25. Octobr.

Cant. 5.

Passim ſic legitur apud diuerſos, ſed verius est, passios sub Valeriano.

Ecclesia in bello habet rosas, in pace lilia.

Habitabat enim ibi miles electus, thoracem fide textum robusto gestans in pectore: qui in suburbio à ministris Decij comprehensus, conditionemque ac nomen interrogatus, Christianæ, inquit, professionis sum: Minias autem mihi nomen est inditum. Itaque tam intrepida veri Dei cultus assertio, magnū sciscitantibus furorem accendit, gaudentque scelerati satellites se inuenisse, quem Imperatoris crudelitas oblectetur punire. Retractum igitur ex itinere, ac statutum pro tribunali, Decius vultu & voce minaci compellans: Tu ne es, inquit, Minias, qui mente sinistra immortalium maiestati deorum obrectans, totam conturbas prouinciam, Christianam nescio quam ineptam persuadens religionem? Tum ille: Minias, inquit, ego sum, seruus ac vincus Iesu Christi, viui ac veri omnipotentis Dei, qui te suæ contemptorem disciplinæ perpetuo destinabit incendio, nisi ab istorum discefferis cultura, quibus spiritu vitæ vacuis, tu profana cæcus dementia, preces fundis ac curuas genua. Etenim ea demùm extrema est infania, adorare meralla & ligna, in quibus etsi artifex humanam expressit imaginem, rationis tamen sensum & diuinitatis inspirare non potuit potentiam: quibus si honorem ac sacrificia voues, conuenientius multo maximè est, vt eorum adores fabros, nè his videlicet neglectis, non libeat numina formare, quæ, vt tu credis, te regnumque tuum sub continua pace & incolumitate possint tueri.

S. Minias ducitur ad tribunal Decij.

Libera vox S. Miniatis.

Tum tyrannus cõfusus se autumans, si fixam adolescentiæ & immobilè constantiam inexpugnatam relinquat, primò blandimentorum armis succinctus, superare eam aggreditur, sicq; exorsus est: Annos viuide iuuentutis tuæ abrumpere horremus, Tyranus ei blanditur. quibus perti-

- pernaciter ac blasphemo ore obloqueris, sacrilegum est non contrarire. Consule ergò in medium, vt & in deorum videlicet, quibus vniuersus subiectus est orbis, inclinèris culturam, & nobis inuisa de te sumendi exèpla non inducas necessitudinem. Perpende patrum nostrorum te plùs vidisse prudentiam, nec friuolum esse potuisse, quod tam religiosè ipsi celebrauerunt. Si respiscere voluèris, diuitiarum tibi affluentiam ac gloriæ apponemus splendorem, omniq; quam desiderat cor tuum, te perfrui donabimus lætitia. Et quale, respondit Minias, tu gaudium præstabis, qui in siti impietatis durans, terraniquè sanguine sanctorum inebrians, æterni miseriam luctus euadere non potes? Tunc Decius effera corripitur ira, præcipitque horribilem, cui deuorandus obijciatur, adduci feram. Paretur ergò, immanisq; adducitur pardus. Non cessit seruus Christi terroribus, sed apprehendit scutum orationis, dicens: Domine Deus, esto adiutor meus, & nè derelinquas me Domine Deus salutis meæ. Vix verba finièrat, & fera diuino telo tacta expirat. Arguitur vir sanctus maleficijs hæc effecisse: dicitur immùdorum spirituum præsidio cõsensus, contra deos præsumpsisse. Sicque fidei & virtutis meritum fœdæ fit existimationis ac sæuitiæ argumentum, & quod incredulos ad fidem vocare, animosq; à ferocitate debuit mitigare, errorem adauxit, rabiemq; exacuit.
- Itaque fornax succendi iubetur, vt nisi dijs credat & sacrificet, vir sanctus in eam protrudatur. Veruntamen Decius etiam tunc pollicetur, quòd si sibi cõsenserit, nihil ab eo de his, quæ prima mortales putant, frustrà petièrit. Tunc, sanctus Minias proclamatur, opes perituras se nolle habere, adiiciens, eius qui fecit cælum & terram, & omnia quæ cæli ambitu continentur, fidem se tenere, & mercedem per omne genus tormentorum expectare: asseritque se in tribulationibus non deserendum ab eo, qui filios Israël de terra egressos Aegypti, sicco per mare rubrū pede duxit, & Sufannam de falso crimine absoluit, Danielemque de lacu leonum, ac tres pueros de medio eripuit ignium. Iam maiori caminus, quàm solebat, lignorum strue exæstuat, frementesque Regis ministri sanctum nudant, oleoque perundum in ignem præcipitant. Angelus autem Domini cum eo ingreditur, & flammæ tam fixa fide victæ cedunt: nec eum humanum potuit attingere incendium, qui diuini feruoris gerebat signaculum. & dixit ei Angelus: Visitauit te Dominus, mittens me ad te, vt possis in tormentis non deficere: & ipse te hodie induet corona iustitiæ. Procubuit ilicò martyr Christi, huiusmodi dans preces: Gratias tibi ago Domine Iesu, qui per Angelum confortare voluisti me seruum tuum. Per te Domine Ananias, Azarias, Misael vaporem camini, septiès quàm solebat ardentis, non senserunt: tu medius inter eos ambulabas, faciens refrigerium. Et nunc Domine potes & me ab omni pressura liberare. His dictis, signo sanctæ Crucis se consignauit, omnisque ignis sic excussus est, vt nec tepor quidem incendij remaneret: liberatusque miles Domini, tripudians egreditur.
- Doleret impius Imperator se vinci, iubetque multo horribiliorem adduci belluam, quæ sanctū deglutiens, finem imponat altercationi. Statim adducitur leo sæuissimus, & paratur ad beati viri interitū: qui & ipse signo Crucis contrà posito, extinctus est in icu oculi. Igitur victor Minias libera proloquitur voce, se confisum in nomine Domini, feras & tormenta non timere. Augetur itaque sæuientis Regis ira & furor, multiplicatur aduersus sanctum fremitus & terror: sed ille cælestia contemplans, immobilis columna perstat. Placet ergò crudeli tyranno suspendi eum & torqueri in eculo, dicitque se experiri velle, num Deus, in quem credidit ille, se fortior sit, aut tandem de suis manibus ac poenis eum liberet, in quo confidit. Non veritus est hæc Minias athleta fortis: quia recordatio priorum, & virtus Dei, qui mirabilis est in sanctis suis, pectus eius roborauit. Adstrictus ergò patibulo, & quæ fuerit eius, quem prædicat, potentia, sic interrogatus disseruit: Iesus, cuius seruum me confiteor, cæcos illuminauit, paralyticos curauit, claudos fecit ambulare, leprosos mundauit, demonia eiecit, mortuos suscitauit, de fluxu sanguinis mulierem sanauit, ventis impe-ravit, super mare siccis pedibus ambulauit, de duobus piscibus & quinque panibus quinque hominum millia saturauit, & vt ad summam redeam, beneficia eius nullus sensus sufficit explicare.
- Nō tulit vltra crudelis spectator gloriosum militem testimonium Christi tam libero ore præconari: sed deposito de eculo, ligneisque verubus præcutis, sub vngues eius infixis, omnes digitos eius præcepit pertundi. Gaudet præliator Domini in tanto cruciati, scilicet quòd passiones huius temporis condignæ non sunt ad futurā gloriam.

Facta

Egregiè illi
martyr re-
spondet.
Tyrannus
fauit.

Pardus in
sanctū mis-
sus expirat.

Minias blan-
dimèta per-
miseret tyra-
nis.

Exod. 14.
Dan. 13. 14.
6. & 3.

A flamma
ignis non
læditur.

Dan. 3.

Nota vim
signi S. Cru-
cis.

Leo cruce
occiditur.

Psal. 67.

Miracula &
beneficia
Christi, que
sparsim in
Euangelij
habentur.

Immanis
cruciatu.
Rom. 8.

Facta est autem vox Angeli, dicentis ad eum: Constans Minias esto: quia Dominus non derelinquet te in tentatione sine adiutorio. Apposuit iterum noui minis supplicij constantem virum tyrannus territare: sed ille fidentissimè protestatur, nunquam se minus timere, quia sciret maximè in tribulatione adesse Domini misericordiam. Inuanum furibundus Imperator proclamat: Nostra abeunt studia: nisi altiori iuuenur ingenio, nos turpiter victos operiet confusio. In magica arte, qua Deus suus tormentorum hora eum instruit, hæc operatur ludibria. Feruens autem plumbum auribus eius infundite, nè vocem Dei sui maleficia docentis admittere possit. Obediunt ministri, condolere se dicunt & compati eius adolescentiæ: monent & obtestantur, vt dijs credens offerat sacrificia. Respondit sanctus, detestabilem eam esse sectam, cuius obseruatoribus id tantum debeatur mercedis, vt sine fine pereant. & expansis manibus orabat: Domine Deus, nè longè facias auxilium tuum à me. Quid huic, ait Decius, adstrui potest pertinaciæ? Suspendite eum, & pedibus illius grauis molis lapidem alligate, vt vel sic diruptus, laceffere nos desinat. Er ille leuatis ad cælum oculis: Domine, ait, exaudi preces meas. Visus est autem sibi adstare Angelus, vultum habens iuuenis, & habitum tanquam ad bellum processurus: hortatur ad fidutiam: quæ deindè ferenda sint, leuia promittens tentamenta.

Feruens plumbum in aures eius infunditur.

Angelus martyre in penis conuincitur.

Nunciatur Regi, visum fuisse iuuenem iuxta eum in veste fulgenti, & micanti facie. Agunt ergo eum in diuersa pudor & ira: anxio pectore noua quærit consilia. Præcipit itaq; ferro acuto aures eius perforari: tentat adhuc eum blandimētis fleddere. Sed vir Domini nefcius cedere, fidem Iesu extorqueri sibi posse negat: Angelum Domini, qui id suaferit, adstitisse affirmat. Videt Decius, quòd tormenta beatus martyr non expauescat, rursusque coram positis thesauris, gemmis & preciosis vestibus, emollire parat. Tum beatus martyr Minias deos suos, vt potè cæcos, inuitos, surdos se asperrari, diuitias pro stercore deputare responderet: subleuatisque ad cælum oculis, dixit: Sitiuit in te Domine anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Iam corona martyrij dignum, iam dissolui & esse cum Christo cupientem Christus exaudiuit. Nam tandem capitalem iussus subire sententiam, de huius vitæ ærumnoso carcere feliciter octauo Calendas Nouembris exiuit, regnaturus perpetim cum eo, cui est honor, virtus & summa potestas in secula seculorum, Amen.

Psal. 62.

Capite punitus martyr, abire ad Christum.

MARTYRIVM SS. CRISPINI ET CRISPINIANI MARTYRVM. EXTAT IN ANTIQVIS MS. CODICIBUS, F. Laur. Surius & stylum mutauit, & nouum historiam contraxit: salua verum fide & integritate.

VB Diocletiano & Maximiano Imperatoribus, qui vna 25. Octobr. animi impietate Christi Ecclesiam oppugnandam suscipere, beati viri Quintinus, Lucianus, Rufinus, Valerius & Eugenius, Romæ claris orti natalibus, in Gallias, Christum annuntiaturi, sese contulerunt: felicique martyrio sancti laboris cursum consummantes, ad Christum commigrarunt. Eos secuti pari fidei deuotione & generis splendore SS. Crispinus & Crispinianus, Sueffiones venerunt. Sed cum essent Christiani, ob persecutionis immanitatem, hospitij & humanitatis officia eis erant interdicta. Volentes autem ex Apostoli præscriptione labore manuum victum sibi parare, artem sutrinam, quòd quieta sit, didicere, facileque Dei beneficio in ea sic ceteros antecellere, vt multis & chari, & admirationi essent, maximè quòd laboris sui nullum exigerent à quoquam precium: licet artis elegantia penè omnes vincerent. Illexit ea res nonnullos, vt non tam artificij eorum necessitate vel opera, quàm verbi Dei audiendi studio inuitati, ad eos crebrò conuenirent. Itaque factum est, vt Christi gratia per eos id efficiente, multi relicto errore & cultu simulacrorum, Deum viuum & verum toto pectore colere & amare concupiscerent.

SS. Crispinus & Crispinianus veniunt in Gallias.

Precium non exegerunt, sed sponte oblatum receperunt.

Multos conuertunt.

Id vbi percepit impius Maximianus, festim Rictionarum suæ crudelitatis administrum, ad eos perquirendos misit. Is verò apud Sueffiones reperit eos pauperum calceos consuentes, sciscitatusque est ex eis, quos deos colerent. Respondent illi,

se vnum eundemque verum Deum colere. Iouem, Apollinem, Mercurium, aliave id genus portenta se nec colere, nec adorare. Itaque Ricthouarus catenis vinc-tos adducit ad Maximianum, qui eos vt edictorum imperialium contemptores ad se iubet introduci, aitque ad eos; Genus vestrum religionemque edicite. Respondeht sanctij Romæ non obscura familia orti, in Gallias pro Christi amore venimus, qui cum patre & spiritu sancto vnus est Deus, creator omnium, regnans in secula seculorum. Cui seruimus in fide, prompta animi deuotione, cupimusque dum spiritus hos reget artus, in eius cultu & famulatu permanere. His auditis, ira permotus Maximianus, Per deorum virtutem, inquit, si in hac stultitia permanferitis, multis vos tormentis excruciatos male perdat, & exempla in vos edam. Si verò dijs sacrificaueritis, multis vos opibus auctos, magnis curabo honoribus affici. Sancti martyres respondent; Minis tuis non terrebis nos, quibus vivere Christus est, & mori lucrū. Opes verò tuas & honores, quos polliceris, præbeto tuis; nos eiusmodi iam olim Christi causa contempsimus, & contempsisse lætamur. Tu quoque, si nosse Christū & amares, non modò diuitias & ipsum quoque imperium, sed vanos etiam dæmonum cultus facillè respueres, atque ab eius benignitate vitā reciperes sempiternam. Quod si verò in hac vanitate perstiteris, cum malis dæmonibus, quorum colis simulacra, in tartarum demergēris. Maximianus dicit; Sufficiat vobis hæcenus multos vestris perijisse maleficijs & malis artibus. Respondent martyres; Ignoras miser benignum Deum, qui te indignum permisit euchi ad imperium; cum tu illius immortalē regnum in terris frustra coneris euertere.

Tum Maximianus furore accēsus, tradit eos Ricthouaro, obtestaturque, vt dirē eos excrucianos, terribilique morte perdendos curet. Mox crudelis immanis tyranni tyres cædū- a dministr, iubet sanctos viros ad trochleā extensos fastibus cædi. Illi verò animis cæ- tur fastibus- Jesta contemplantes, Christi opem & auxilium implorant. Audiens Ricthouarus eos preces Christo offerentes, quos putabat præ doloris acerbitate eiulatuos, fert indignissimè; mandatque sudēs inter digitorum vngues & carnem defigi, & ex pelle dorfi corrigias excindi. Parent satellites, acriter in digitos adigunt acutas sudēs; martyres inter horrendos cruciatu spe gaudentes, in tribulatione patientes, orant Dominum, vt ab homine iniquo & doloso ipsos liberet. Non cunctatur bonus Dominus; exiliunt è digitis sudēs tanta vi, vt quosdam è ministris interfecisse, alios vulnerasse ferantur. At Ricthouarus præ furore insanien, molares lapides præcipit ad martyrum colla alligari, & in flumen eos Axonam demergi, vt glacie crucientur. Martyres læti & alacres, diuina virtutis scuto protecti, creatura seruiēte suo creatori, nec aquis merguntur, nec saxis præmuntur, nec frigore constringuntur; immò potiùs infigne mi- ceu estiuus quibusdam lauacris recreati, abiecto molari pondere, ad vltiorem fluminis ripam incolumes énantant.

Eo conspecto miraculo Ricthouarus à malo damone ira inflammatus, iubet eis vincula injici, vinclosque custodiri, donèc plumbum colliquescat. Eo liquefacto, martyres iubet in illud deponi. Sed nihil lædit ignis, quos Christi inuicta seruabat dextera. Orant in medio plumbo sancti martyres, & tres pueros in camino Chaldaico Dominum laudantes, imitantur, cantantesque dicunt; Adiua nos Deus salutaris noster, & propter honorem nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum; nè fortè dicant gentes; Vbi est Deus eorum? Sub his precibus exilit gutta feruentis plumbi in oculum Ricthouari, & magno dolore excruciatum occæcat. At miser ille furore pèrcitus, cum deberet corporis & animi expetere medicinam, picem, adipem & oleum commixtū iubet serueferi, & martyres in ea præcipitari. Ocyùs fit quod iubetur, sed beati viri immota animi spe alacres, fidenter aiunt ad Dominum; Potes Domine liberare nos ab his impij Ricthouari cruciamentis. Itaque sicut voluisti nos pati pro confessione sancti nominis tui, ita ad ignominiam diaboli & satellitum eius, ab his poenis illatos nos educere digneris. His dictis, mox adest sanctus Angelus, & sine dolore extrahit eos ab igne.

Cernens impius Ricthouarus se nihil suis efficere supplicijs, furibundus in ignem sese præcipitat, & tali morte abit è vita, iusto quidem Dei iudicio; vt qui multos Christi martyres, ad cælestia regna properantes, ignibus excruciatos interemerat, ipse ad æterni ignis flammam inextinguibiles, igne extinctus, proficisceretur. Id conspicati victores martyres, pijs animis Deū orant, vt ipsos de certaminis consiliatone ereptos, iubeat

Sistuntur
vinci co-
ram Maxi-
miano.

Philip. 1.
Diuitias &
honores co-
tempnunt.

Pœna atro-
cissima.

Merguntur
in flumen.

Infigne mi-
raculum.

Dan. 3.

Psal. 78.

Merguntur
in liquefa-
ctam plum-
bam, nec le-
duntur.

Aliud diui-
num mira-
culum.

Impius in-
dex se mer-
git in igne.

iubeat propitius ad se peruenire. Eadem autem nocte reuelatur eis diuinitus, illucente die percepturos eos laborum & confessionis suæ pramium. Visionem veram fuisse, rei mox declarauit euentus. Maximianus enim ubi didicit, quid Rictiouaro suo accidisset, sanctos martyres præcepit capite puniri. Illi sub ipso mortis articulo gratias agunt Deo; quod à seculo ereptos, ad se ipsos iubeat peruenire: sicque capite cæsi, octauo calendæ Nouembris decedunt è vita.

Capite cæsi duntur.

Corpora eorum relicta sunt canibus & auibus deuoranda, sed Christo ea custodiente, nihil mali passa sunt. Eadem autem nocte, vt ferunt, senex quidam pauper, cui erat soror grandæua, ab Angelo admonetur, vt sanctorum martyrum corpora colligat, diligenti cura sepulturæ mandanda. Surgit senex nihil hæsitans, abit cum vetula sorore sua ad locum martyrij: & quia apud Axonam fluuium martyres perempti erant, facillè poterant eorum corpora nauigio perducere ad eorum domicilium. Sed quid facerent rebus inopes, viribus imbecilli, quibus nec cymba aderat, nec nauigandi industria, nec facultas virium, qua possent contra tractum fluminis ea ad se adducere? Vbi tandem noctu ad sacra peruenire corpora, prorsus intacta, eccè nauiculam conspiciunt in litore, moxque multa concepta fiducia, singuli singula tollunt, & tam inoffenso gradiuntur pede, vt videri possint non ferre onera, sed ferri ab oneribus: imponunt nauiculæ corpora, eunt fursùm contra imperum fluminis, & quidem celeriter, nullo neque gubernatore, neque remige freti: postquam ad suum venere tugurium, clam illic ea cum multo gaudio sepeliunt. Nemo ambigit hanc virtutem senibus à Christo suppeditatam in gloriam martyrum suorum, qui eius causa libenter mortem pertulere in hoc mundo, quosque ille seruandos futuris fidelibus populis in patrocinium, senum illorum ministerio paululum occultare voluit: mox cessante ipsius iussu persecutionis tempestate, eos reuelaturus, sicut & fecit.

Aliud ingens miraculum.

Eorum sepultura.

Senes enim illi thesaurum hunc, quem impijs absconderant, fidelibus cum ingenti deuotione prodiderunt, dicentes Crispini & Crispiniani martyrum corpora se habere recondita in tugurio suo. Mox verò ea re cognita, fidelis populus piæ deuotionis affectu confluere cœpit ad senum domicilium, quod ex ea frequentia in oratorium versus videbatur, ipsa quoque Regis aula vel palatio honoratius. Porro autem communicato inter se consilio, Clerus & populus sacra corpora inde transferre statuunt. Magno igitur populi cœtu collecto, honorificè feretro imposita, cum ingenti exultatione psallentes, ad sepulcra iam dudum præparata nauigio perducunt. Vt autem deuoræ plebis firmaretur fides, & augetur exultatio, ubi litus attingit nauis, quæ sancta ferebat corpora, oblatas est puer cæcus, surdus, mutus & claudus: qui cum tactus esset fideliter oportorio feretri, ilico totus sanatus est, iunctusque collegio fidelium, laudabat Deum, sanus ingrediens pedibus suis. Deinde condita sunt martyrum corpora in duobus tumulis: quo in loco postea Christiani magnam ædificarunt ecclesiam: in qua Christus Dominus, & Deus Dei filius suorum martyrum precibus vota suscipit supplicum, salutemque largitur infirmis: Cui est honor, imperium, gloria indeficiens cum summo patre ac sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

Nota antiquam deuotionem erga sacras reliquias.

Contactu feretri sanatur puer miserabilis.

DE SS. ROGATIANO ET FELICISSIMO, ALIISQUE MARTYRIBVS EPISTOLA LXXXI. BEATI Cypriani Episcopi & martyris: secundum alios, Lib. 4. Epist. 1.

ALVTO vos, fratres charissimi, optans ipse quoque con-
spectu vestro frui, si me ad vos peruenire loci conditio
permitteret. Quid enim mihi optatius & latius posset ac-
cidere, quam nunc vobis inherere, vt complecterer manus
illas, quæ puræ & innocentes, & Dominicam fidem seruan-
tes, sacrilega obsequia respuerunt? Quid iucundius & sub-
limius, quam osculari nunc ora vestra, quæ gloriosa voce
Dominum confessa sunt: conspici etiam præsentem ab
oculis vestris, qui despecto seculo, conspiciendo Deo digni
extiterunt? Sed quoniam huic lætitiæ interessè facultas
non datur, has pro me ad aures & ad oculos vestros vica-
rias

26. Octobr.

En quid in martyribus vir sanctissimus commendat.